

סוגיא א' בענין דיני מקוה של מ' סאה

סוגיא ב' בענין אין דורשין בעריות ומעשה בראשית ומרכבה

סוגיא א'

- הערוה"ש הביא כאן ג' דינים. א' הביא את המח' אם מעיין צריך מ' סאה. ב' הביא שיטתו שלאדם גדול שאין מ' סאה מתכסה בו צריך יותר ממ' סאה. ג' הביא את המח' אם מים שאובים פסולים מדאו' או מדרבנן. אכן הט"ז חולק עליו שמ' סאה סגי לעולם. ובדרכי תשובה האריך בזה וגם בענין נתקטנו השיעורים.

- ערוה"ש יו"ד רא' ט'-יב'
- ט"ז יו"ד רא' ס"ק ו'
- דרכי תשובה יו"ד רא' סימן א' אות ב'

ערוך השולחן

היה דתרי ותרי אוקלא אחזקה ושמא בכה"ג יש להחיר אך בזה נראה דכיון דלהאוסרים שמאה בוודאי א"א להקל בזה אבל בספק צ"ע וכן יש להסתפק באחד ואמר היה בו מ' סאה ואחר אומר לא היה דבמקוה ודאי כיון דאתחוק איסורא ואינו בידו אינו נאמן האומר שהיה מ' סאה אבל במעיין יש להסתפק וצ"ע ואפשר כיון דלהמתירים ההירר בוודאי ולהאוסרים האיסור בספק אפשר דיש להחיר ויש להתיישב ככל זה :

יא' ומים שאובים פסולים מן התורה כראיתא בת"כ פ' שמיני על פסוק דאך מעיין ובור מקוה מים יהיה מהור ח"ל הת"כ אלו אמר מקוה מים יהיה מהור יכול אפילו מילא בכתיפו ועשה מקוה בתחלה וכו' ת"ל מעיין מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים וכו' מה מעיין שעיקרו בקרקע אף מקוה שעיקרו בקרקע וכו' עכ"ל ולמדנו. ממעיין שני דברים האחת דמקוה של שאובין שהאדם מילא המים בכתפו [אורחא דמילתא] ושמן לבור המה פסולין והשנית שאם אפילו ירדו הגשמים מעצמן לתוך כלי פסול דמקוה שבכלי פסולה ואפילו העמיד הכלי במעיין המים שבכלי פסולים ויתבאר בסו' זה הרבה דינים בזה :

יב' וגם בעניין זה יש פלוגתא דרבוותא אם השאובין פסול מן התורה או רק מדרבנן וקרא דת"כ אסמכתא בעלמא הוא ומן התורה אינו פסול אלא לפסול בכלים ח"ל המור ומיהו פי' ר"י דשאיבה אינה פוסלת אלא מדרבנן שמן התורה אפילו כולו שאוב כשר הלכך כל ספק שאירע בו אפילו ספק אם זזא כולו שאוב אם לאו כשר אבל רבינו שמשון פי' שכולו שאוב פסול מן התורה עד שיהיה רובו בהכשר אבל לאחר שיהיה רובו בהכשר משם ואילך אין שאיבה פוסלת בו אלא מדרבנן הלכך כל ספק שאירע בו קידם שיהיה רוב בלא שאיבה אוליג' ביה להומרא אבל פשידוע שנעשה רובו בהכשר מקיליג' בספקא שאירע בו וכן הוא ססקנת א"א הרא"ש ו"ל עכ"ל :

עוד איהא שם דמעיין מטהר בכל שהוא והמקוה בארבעים סאה ויש בזה פלוגתא דרבוותא וז"ל המור ואף אם תפסול במעיין צריך שיהא בו מ' סאה אע"ג דמעיין מטהר בכל שהוא היינו דווקא לכלים אבל אדם אף ע"פ שהוא קמין שכל גופו מתכסה בו בפחות מ"ס אין מכילה עולה בו א"כ יהיה מ' סאה והרמב"ם והרא"ב כתבו דאף אדם מטהר במעיין בכל שהוא ור"י כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א"א הרא"ש ו"ל עכ"ל וכן סתמו רבוותינו בעלי הש"ע בסעי' א' ולא הביאו כלל דעת המקילים :

י והנה באמת אין נ"מ למעשה דרוב גופים אינם מתכסים בפחות ממ' סאה שהרי מפני טעם זה הוי השיעור דמ' סאה כמו שנתבאר ובגוף גדול הרבה שגם מ' סאה לא יספיק לכיסוי כל הגוף פשימא דגם במקוה וגם במעיין צריך יותר דהעיקר הוא מן חתורה בכיסוי כל הגוף ובגוף קמין שבפחות די לו גם כן צריך מ' סאה כדעת האוסרים וכפסק המור והש"ע אמנם בספק אם היה בה מ' סאה וכבר מבילה לכאורא יש להחיר מטעם ס"ס שמא היה מ' סאה ואת"ל לא היה שמא הלכה כהמקילים וזה שיתבאר דבספק מ' סאה ממאה והיא משנה בפ"ב דמקואות והו' במקוה ולא במעיין ואף שיש חוקת איסור הא קיי"ל בסו' ק"י דגם בחוקת איסור אמרינן ס"ס ע"ש וכן בששנים אומרים שהיה מ' סאה ושנים אומרים לא

באר הגולה עם ציונים מהש"ך

יד. משנה ט' פרק ט' דפרה ומשנה ד' פרק ה' דמקואות וכרבי יוסי שם, הסכמת הפוסקים [רמב"ם מקואות ט, יב; רא"ש הלכות מקואות סימן יג]; טו. משנה ו' פרק ה' דמקואות; טז. לשון הרמב"ם שם בסוף פרק ט' [הלכה יח] מההוספתא [מקואות פ"ד הלכה ג] הוצאה צמולין דף ל"א ע"ב וכתבה הר"ש בפרק ד' דמקואות [משנה ד]; ז. טור [עמוד רלג] וכפירוש רש"י שם צמולין [ד"ה נגזר; חגיגה יט, א ד"ה שאין];

ציונים ארמ"א עם ציונים מהש"ך

ט) ב"י [עמוד רפא דיבור ראשון] בשם תשובת

יח מקוה כו'. עיין לקמן סעיף ס"ט וס"ק (קמ"ח) [קמט] י"ז: יט וב' שכן אם הישראל אפנינו כו'. ואין סומכין על העונד כוכבים שאומרין דהיפך או שאומרין שנתקנה צעין אחר, אע"פ שהן מסתמין לפי תומן, [ט] כן כתב מהר"ק שורש קט"ו, ופשוט הוא: כ ובו ארבעים סאה. ואע"ג דמעין סגי לכלים טמאים בכל שהוא, היינו צמקוס חבור המעין, אבל הכא שנתלש הגל צריך מ' סאה, דכל שאינו מעין ממש אינו מטרה בכל שהוא. וצמקוסות יוס טוב פרק ה' מנקואות [משנה ו] הניח צ"ע, וצ"ח [עמוד רל"ד ומ"ש] פירש צעין אחר, ולקמן סעיף ג"ו [ז] ס"ק קכ"ב [קכג] דמימי דבריו. גם דברי הפרישה [דרישה אות ה] אינן עולין יפה. ולשון הלכך דתקן, אבל לא קשה מידי, דהלכך קאי אצמילה, דיט לו דין יס לטרה צמילה:

(ז) כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ אף על פי שיש בו ארבעים סאה [כח] או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה לא עלתה להם טבילה:

דרכי תשובה

מה שכתב בשו"ת חתם סופר חלק יורה דעה סימן (רי"ט) [ר"ט] על דברי הריב"ש אלו. ועיין בדברינו בעניותן בשו"ת מנחת אלעזר חלק ב' סימן י"ז מה שכתבנו ליישב דברי רבינו הריב"ש, עיין שם². ועיין בפתיחה לספר דברי חיים על מקואות (אות א') ובפנים אות ב' מה שכתב רבינו בזה. ועיין בשו"ת מהר"ם שיק חלק יורה דעה סימן ק"צ באורך מזה לבאר דשיעור מ' סאה הוא מן התורה, עיין שם. ועיין בישועות יעקב בסימן זה פירוש הארוך ס"ק ב' מה שכתב דמ' סאה לטבילת אדם בינוני הוא רק מדרבנן⁷, ובמחילת כבוד תורתו הרמה אין ראיתו מוכרחת כל כך עיין שם, וצ"ע. ועיין בספר בית דוד על היורה דעה (להג"מ דוד ביסטריטץ ז"ל) בסעיף זה מה שפלפל בדברי הריב"ש הנ"ל: (ב) עד שתטבול כל גופה בבת אחת. עיין בש"ך ס"ק ג' בשם הטור ופוסקים [שכתב], ופשוט דאפילו גופה קטן

(ו) הי"כך ג"ל שנתלש כו'. פירוש, דמטרה צומלים כמעין. ואין להקשות כיון דהוה כמעין ואפילו הכי צעין מ' סאה, א"כ קשה ארמז"ס [מקואות ט, ו] והראב"ד [בעלי הנפש שער המים סימן ג הלכה כה] שכתב הטור משמם ריש סימן זה [עמוד רכז] דמעין מטרה בכל שהוא אפילו אדם, [א] ד"ל הא מכל מקום צעין לדעתם שכל גוף האדם יתכסה צאותו מעין, כמו שכתב שם צ"י [עמוד רכז ד"ה ולא], ושיעור זה דמ' סאה הוא שיעור שיתכסה בו אפילו גוף היותר גדול, כדאימא בגמרא [עירובין ד, ב; חגיגה יח, א] ורחק [צמיס] את כל בשרו [צמיס] [ויקרא טו, טז], מים שכל גופו עולה בהם וכמה הם מ' סאה. ועל כן נקט המגא כלן מ' סאה, שהוא מילתא דפסיקא: (ז) בשהוא באויר. דלריך סיהא דומיא דמעין ומקוה, שאין דרכן להיות באויר, רש"י [פולין לא, ד ד"ה ואין מעצילין]:

יח^ט מקוה שהיתה חסרה לפנינו ונא ומנאה מלאה ולא ידענו מי מילא אותה אי היתה כבר רוצה בהכשר דהיינו שהיו בה עשרים ואחד סאין^א אזלין לקולא^ב ואם לא היה רוצה בהכשר דעכשיו איכא ספיקא דאורייתא אי יש לחוש שגויס מלאה כדי לרחוק זה פסולה [כח] ו' ואם לאו דודאי ישראל מילא אותה כדי לטבול זה כשרה^ג דרוצ המצוין אלל מקוה ועושין כדי להכשירה בקיאיין הן וזודאי בהכשר מילא אותה יט^ד וכל שכן אם הישראל^ה לפנינו ואומר שבהכשר מילא אותה דנאמן^ו מאחר שזידו לתקנה וכהאי גוונא עד אחד נאמן באיסורין^ז כדלעיל סימן קכ"ו ועיין עוד לקמן סוף הסימן דין ספק שאינן:

דרכי תשובה

ה' [כז] כל הימים יש להם דין מעיין לטהר בוחילה (ו) הי"כך ג"ל שנתלש מהים כ ובו ארבעים סאה ונפל על האדם או על ה' הכלים עלתה להם טבילה^ט אבל אם הטביל בגל (ז) כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ אף על פי שיש בו ארבעים סאה [כח] או שזרק כלים באמצעות הגל שהוא עשוי ככיפה לא עלתה להם טבילה:

דרכי תשובה

ואין בזה חשש אף אם אין כאן מ' סאה של תורה, דהתורה צייתה רק מים שכל גופו עולה בהם וחכמינו ז"ל צמצמו השיעור על אמה וכו' בכל דור לפי מדידתו באדם בינוני, שבזה יעלה שטח גופו וכו' עכ"ל בספר גולות עליות. ולפי זה נמצא לדידן לחומרא, כיון דלפי דבריו העיקר הקפידה התורה במקוה שכל גופו יהיה עולה בהם, על כן יש לומר באדם ענק (אשה ענקה כנ"ל) צריך להיות יותר מארבעים סאה אם אין כל גופו עולה בהם כשישערום קודם שיטבול, דהא כשירד ויטבול וירכין ראשו אז ממילא יעלו המים ויכסו ראשו וגופו, אך צריך להיות כשישערונו בו קודם טבילתו, אך יש עוד לפלפל בזה. ומצאתי עתה להגאון בטורי אבן חגיגה דף (א') (יא. ד"ה וכמה) שנראה מדבריו דבאמת בענק בעינן יותר מים במקוה כשהוא טובל^ה, ועיין שם בהגהות הגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל שחלק עליו^ט, וצ"ע. אך להלכה יש למעשה אם יארע שטובל ענק, בודאי יש להחמיר בספק איסור כרת כנוכר:

והנה רבינו בספר דברי חיים על הלכות מקואות בסעיף א' כתב וז"ל, אין טובלין רק במ' סאה בין ב[מקוה בין ב]מעייין וכו'. ויש אומרים דגם אדם מותר לטבול במעייין בכל שהוא ובלבד שיכסה כל גופו^י, אבל לא נהגינן כותיה. אך מן התורה יש לומר שגם דיעה הראשונה מודה שאדם מטהר במעייין בכל שהוא, עכ"ל.

בשבת צ"ב ע"א (ד"ה איטמח) ובעירובין מ"ח ע"א (ד"ה גופו) היינו מלבד צוארו וראשו, נמצא הוא כולו ד' אמות בערך, ואף על פי כן באדם ענק שגבוה הרבה יותר לא מצינו שיש לו קנין יותר בשטח הארץ לזכות במקומו יותר מד' אמות, וכן בכל ענין. והכא נמי כיון דשיערו כן בסתם באדם בינוני שמתכסה כל גופו במ' סאה, וגם באדם קטן צריך מ' סאה כנ"ל ואם כן יש לומר דגם בגדול יותר, עם כל זה מספיק מ' סאה בין לננס ובין לענק, כן נראה מפשטות דברי הפוסקים ראשונים^א. ועיין בזה בט"ז ס"ק רשיעור זה דמ' סאה הוא שיעור שיתכסה בו אפילו גוף היותר גדול, כדאיתא בגמרא (עירובין ד. מניגה יא:) ורחץ את כל בשרו במים^א, מים שכל גופו עונן^בלה בהם וכמה הם מ' סאה, עכ"ל הט"ז. אך וכי נעשה מעשה להקל באיסור כרת כשיארע אשה ענקית כנוכר, על כן צ"ע עוד. וכן ראיתי בספר גולות עליות על משניות מקואות פרק א' משנה ז' פיסקא א', האריך לבאר דעיקר בזה הוא רק במה שכל גופו עולה בהן, וכתב וז"ל, וידוע הוא אשר מימות משה ועד עתה הדורות מתמעטין בשטח גופם, ומה שבזמנינו הוא אדם בינוני היה בזמן הש"ס ננס וקצר, ובמדידת אמה על אמה שלנו לא יהיה מ' סאה של תורה שנמדדו על פי אמה דבזמן משה, דאז האמה היתה בששה טפחים שלהם ועכשיו אנו מודדים בטפחים שלנו שהם קטנים,

באר יצחק

בלחם ושמלה (לחם סק"ה) ובשורת מהרש"ם (מ"ג סימן ט"מ) שהעתיקו דברי הטורי אבן. ועיין בשורת עצי ברושים (סימן מ"ד ד"ה ולידי) מה שפלפל בדברי הטורי אבן: ט. עיי"ש בהגהות אמרי ברוך שכתב דכשיש מ' סאה מים כשרים שאין גופו עולה בהן, אפילו הכי מותר להוסיף עליו מים שאובין, וכמו שכתב בשורת הרשב"א (מ"א סימן תתי"ח), וכ"ה במשמרת הבית להרשב"א (מת ז' יש שער ז') עיי"ש, והבין רבינו שנחלקו הטורי אבן והאמרי ברוך. וכ"כ מהרש"ם בדעת תורה (פ"א ד"ה ועיין טורי אבן). אולם שפיר יש לומר דגם הטורי אבן מודה להלכה לסברת הברוך טעם דמותר להוסיף מים שאובים עד שיתכסה גופו, ודו"ק. ועיין מה שכתב רבינו להלן (פ"ק ט"ז): 'כ"ה דעת הרמב"ם (מקואות פ"ט ה"ו וה"ח), הראב"ד (פעלי הנפש שער המים סימן ג' הלכה כ"ה), והרא"ה (מק

ו. עיין בספר נתן פריו על הלכות מקואות (סק"א ד"ה ועיין) שהשיג על רבינו וז"ל, ועיין ספר ערוך השלחן וכו', וראיתי בספר דרכי תשובה שפקפק בדבריו וכו', ואינו מוכן דפשיטא שאם אין כל גופו מכוסה אין הטבילה עולה לו דאין טבילה לחצאין וכו', עיי"ש. אולם נראה דזה פשוט דסבירא ליה לרבינו דבעינן שכל גופו יהיה מכוסה, רק כוונתו דהך הוספת מים על המ' סאה אינו מצד שיעור מקוה, אלא הוא דין אחר לגמרי, והיינו דבעינן להוסיף מים להמ' סאה משום דבלאו הכי אין גופו מכוסה, וכיון שאינו מצד הדין של שיעור מקוה מותר להוסיף אפילו מים שאובין. אולם נראה דשפיר יש לומר דגם הערוך השלחן מודה לזה, ואם כן יש לעיין למה השיג עליו רבינו, וצ"ע. ועיין להלן הערה ט': ז. רבינו העתיק לשון הגמרא והט"ז, אך הוא ט"ס וצ"ל ורחץ במים את כל בשרו (ויקרא טו, טז): ח. עיין

הצ"ח צ"ח ז' יש שער ז'):

סוגיא ב'

- ראבי"ה חגיגה יא:
- חוט שני הל' מזוזה עמו' תלג'
- דרכי הים א' חגיגה עמו' 20
- אגר"מ אבה"ע ג' סו"ס יד'
- רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ד הל' יא'
- אמונה ותורה שם
- הראבי"ה הביא שדין זה של אין דורשין עריות בשלשה הוא דווקא על פה אבל בכתב מותר.
- ובחוט שני פסק שאין להל' נדה דין זה כיון שיש היתר ולכן אין יצרו של אדם מתגבר כ"כ. וע"ע מהדרכי ים שהביא כמה שיטות בדין זה ונובע קולות אחרות מדבריו ע"ש.
- אכן עיין בהאגר"מ שלא רצה לפרסם היתרים של דינים חמורים בעריות בירחונים מחמת דין זה וישל"ע אם זה שלא כדברי הראבי"ה.
- ובענין מהו נקרא מעשה בראשית, עיין באמונה ותורה (מהגר"מ שטרנבוך שליט"א) שנתקשה מאד בהגדרת הרמב"ם בדין זה.

ראבי"ה

[יא ע"ב] אין דורשין בעריות בשלשה. אוקמה רב אשי אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, כגון"י בתו מאנוסתו ושאר דברים הבאים מדרשה, ומתוך שהשנים נושאים ונותנים יחד ואינם שומעין לרב טעו ושרו מילתא דערוה מפני היצר. והני מילי בימי האמוראים שהיו לומדים בעל פה, אבל אנן דלומדין דבר הכתוב אין לחוש לכל זה.

חוט שני

ב. אין דורשין בעריות בשלשה, והדין במלמד מראות הדמים

תנן במס' חגיגה [י"א ע"ב], אין דורשין בעריות בשלשה [שנים והוא, רש"י], ובגמ' מסקינן אמר רב אשי, מאי אין דורשין בעריות בשלשה, אין דורשין בסתרי עריות [שאינן מפורשות, כגון בתו מאנוסתו, ואם חמיו ואם חמותו דנפקי במס' סנהדרין, רש"י], מאי טעמא סברא הוא, בי תרי כי יתבי קמי רבייהו, חד שקיל וטרי בהדי רביה, ואידך מצלי אודניה לגמרא [מטה אוזנו ושומע דבריהם והן שומעין את דברי הרב, רש"י] תלתא חד שקיל וטרי בהדי רביה והנך תרי שקלו וטרו בהדי הדדי ולא ידעי מאי קאמר רבייהו ואתו למישרי איסורא בעריות [ואתי למישרי איסורא בעריות על ידי שלא שמעו מפי הרב כשדרש בו איסור, רש"י], ופריך בגמ', אי הכי כל התורה נמי, ומשני עריות שאני דאמר מר, גזל ועריות נפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם [מכות כ"ג ע"ב], אי הכי גזל נמי, עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצריה, גזל בפניו נפיש יצריה [כשהוא רואה לפניו שיכול לגזול, רש"י] שלא בפניו לא נפיש יצריה.

וכן פסק הרמב"ם [הל' איסורי ביאה פרק כ"ב הל' ט"ז], אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב והשנים נושאים ונותנים זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמוע, שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע מורה להקל, לפיכך אין דורשין אלא לשנים וכו'.

שאלה: לפי"ז רב שמלמד דיני מראות הדמים הטמאות והטהורות בנדה, מהו נוטה למראה טמא וכו', לכאורה יהיה בזה גם את הסברא הנ"ל ואתו למישרי נדה והן אמנם רב המוסר שיעור לרבים, מצינו בב"י [יו"ד סי' קצ"ו דין פולסט] שכתב, וכן ראיתי למורי הרב כמהור"ר יעקב בי רב זלה"ה דורש ברבים, עכ"ל. שאני דרשה ברבים שאין השומרים מתווכחים ביניהם, אלא כולם מטים אזנם לשמוע. ולפי"ז יהיה מותר לרב לדרוש ברבים גם בעריות.

תשובה: השאלה אינה רק במלמד מראות הדמים, אלא גם במלמד הלכות נדה. ומסתברא דהא דקאמר אין דורשין בעריות, דוקא בעריות, אבל בנדה שיש לה היתר לאחר שעה ומה"ט מותר לבעל להתייחד עם אשתו כשהיא נדה כמבואר במס' סוטה [ד' ע"א, ועי' תוס' סנהדרין ל"ז ע"א] י"ל דבזה לא נאמר נפיש יצריה כמו בעריות, על כן מותר לדרוש בהלכות נדה ובמראות הדמים בשלשה. וכמובן שהרב המלמד הלכות נדה או מראות הדמים, צריך להזהר שלא יצא מכשול, ¹¹³⁴⁵⁷ כמו שצריך להזהר בכל הענינים, אבל אין לזה שייכות לדברים

המיוחדים שנאמרו לגבי עריות. (T)

דרכי הים

שידעו שאינם מפורשים בתורה אלא מקורם רק מדרשות חז"ל.

והדרכי משה עצמו הביא פירוש חדש שמצא בספר הזוהר פרשת אחרי מות סתרי עריות וטעמן על דרך הקבלה ושרומזין כולן על מעשה מרכבה וכתב שנראה לו שעל זה אמרו שאין דורשין בעריות. אולם הוא עצמו העיר שכגמרא משמע שהדברים כפשוטם.

באופן דומה פירש המהרש"א (אחר שכתב שלשון סתרי אינו משמע כפירוש רש"י) שלמד מתוך ספר ישן שלשון סתרי הוא ממש והיינו סוד איסור עריות על דרך הקבלה שמטעם סוד זה הותר לקין והבל לישא אחותם וכן ליעקב אבינו לישא אחות אשתו והם סודות ודברים נסתרים הדומים ממש למעשה בראשית ומעשה מרכבה. וטעם האיסור שמא יבואו להתיר מחמת כן איסורי עריות ע"ש.

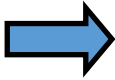
(עמש"כ בזה בפרשת מרדכי עה"ת בראשית כ"ו ה' בענין מה שנשא יעקב ב' אחיות ועמרם דודתו.) נמצא כמה שיטות להלכה בענין האיסור לדרוש בעריות. שיטת רש"י שהוא בעריות שאינן מפורשות אלא נלמדים מדרשה. ושיטת הרמב"ם והתוספות רי"ד שהוא בקולות שיש באיסורי עריות ולדבריהם אין מקור וטעם להקל בזה בזמן הזה. אולם שיטת ראב"ה שאיסור זה אינו נוהג בזמן הזה שלומדים מתוך הכתב ולא על פה. ושיטת הדרכי משה (שהעיר שאין משמע כדבריו בגמרא) והמהרש"א שהמכוון הוא על סתרי התורה על דרך הקבלה שכאיסורי העריות, ולדבריהם אין מקור לאסור לדרוש בעריות שאינם מפורשות בתורה או בקולות שכאיסורי עריות אף בזמן חז"ל.

תנן במשנתנו אין דורשין בעריות בשלשה. ומבואר בגמ' דהיינו בסתרי עריות ופירש רש"י שאינן מפורשות כגון בתו מאנוסתו ואם חמיו ואם חמותו הנלמדים במסכת סנהדרין (עה.) מדרשה. בתוספות רי"ד נחלק על פירוש זה ופירש דהיינו הקולות שיש בעריות וכגון בקידושין שיש אופנים שהקידושין לא חלו ויבואו לדמות מילתא למילתא ולהתיר ח"ו אשת איש לעולם וכדבריו מבואר ג"כ בדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פכ"ב הי"ז) והוסיף בזה טעם שמתוך שדעתו של אדם קרובה אצל עריות אם נסתפק לתלמיד דבר ששמע יורה להקל.

הדרכי משה (י"ד סי' רמז ט) הביא מחידושי אגודה (חגיגה סי' ב) שכתב בשם ראב"ה (חגיגה פ"ב סו"ס תתה) שמה שאין דורשין בעריות בשלשה היינו בימי התנאים והאמוראים שהיו לומדים על פה אבל אנו הלומדים דבר הכתוב אין לחוש לזה. ואין דבריו מתאימים עם פירוש הרמב"ם והתוספות רי"ד שהרי החשש שיבואו לדמות מילתא למילתא שייך בכל אופן בין בלימוד בכתב ובין בלימוד על פה. ונראה שגם כשיטת רש"י אין הדברים מתאימים כיון שבפשטות טעמו הוא כדי שלא יבואו להקל באיסורי עריות אלו כיון

אגר"מ

ובדבר קונטרס הראשון שכותב כתר"ה ששלח לי לפני עשרים שנה הנה לא ראיתיו עד עתה ששלח לי מחדש יחד עם עוד קונטרס גדול בדבר זריקת זרע מאיש אחר, ואף שיש בהם גם דברים נכונים אבל גם דברים שאינם נכונים ולפעמים אישתמיטתיה דברים מפורשים כי לפום חורפא שבשתא. ולהלכה הוא ברור כמו שכתבתי בספרי וכל המאמרים שנכתבו בירחונים הם דברים הבדוין מסברת עצמן נגד דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ואף נגד מקומות שהזכירו בעצמן, וכבר בארתי הדברים שכתבו אבל אני רוצה לפרסם דברים אלו שלא ניתנו ליכתב בירחונים המסורים לכל איש ואשה כי דברים כאלו אין דורשין בשלשה כמו בעריות כדאיתא בחגיגה דף י"א, וכ"ש שלא בירחון הנשלח לאלפים וגם לאנשים פשוטים ורחוקים מיראת השם ויראת הטא ומחפשים רק לצל היתר לרמות את עצמן, וכבר הודעתי שצריך להשמיט מלהתיר ויש ליעץ שלא לעשות זה מפני השלום שישרה בהבית כאשר אני נהג בזה.

הרמב"ם ואמונה ותורה

י. כל הדברים האלו שדברנו בענין הזה, כמר מדלי הם. ודברים עמוקים הם, אבל אינם קעומק ענין פרק ראשון ושני. ובאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי, הוא הנקרא, מעשה בראשית. וכך צוו החכמים

הלכה י. וכאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי הוא הנקרא מעשה בראשית. דברי הרמב"ם כאן חידוש פלא, ותמהני שהמפרשים לא עמדו בזה, שמסבא ענין מעשה בראשית היינו כשמעמיק ומתבונן להבין התחלת הבריאה והשתלשלות העולמות, ולזה נתכוון הרמב"ם בפהמ"ש בפ"ג דחגיגה, וכן מפרש להדיא ב"תפארת ישראל" שם, אבל בפ"ג כאן הרמב"ם מביא גדולת הבורא ית"ש ונפלאותיו בבריאת השמש ירח גלגלים וכוכבים, וזה חכמת התכונה, ולא מצינו שיש לזה דין, "מעשה בראשית" שאין מלמדין ברבים וכמו שמבאר הרמב"ם להלן בהלכה י"א שאין לאדם דעת רחבה להשיג הדברים על בוריים, אלא להיפך חכמת התכונה חובה לכל אחד ללמוד וכדכתיב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, וגמרא מפורשת בשבת (ע"ה.) שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות, וכל היודע לחשב בתקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו ע"ש, ולא מצינו שזהו מעשה בראשית ובכלל, "פרדס", שאפילו גדולי ישראל וחכמים אינם משיגים על בוריים וכמו שמבאר הרמב"ם להלן בסוף הערך וצ"ב, ועיין היטב דרשת הר"ן דרוש ראשון שיש גסתר בטבע ולזה נתכוון הרמב"ם שזהו פרדס ע"ש היטב וצ"ב.

